

สาระัตถะในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช¹
Essence in the Chronicle of Nakhon Si Thammarat¹

ยuthichai อุปการดี^{2*}, บุญเลิศ วิวรรณ², และดีอานา คาสา²
Yutthichai Uppakandee^{2*}, Boonlert Wiwan², and Deeana Kasa²

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “สาระัตถะและลักษณะการเชื่อมโยงความในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช” ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

¹ This research article is a part of the master's thesis “Essence and Cohesion in the Chronicle of Nakhon Si Thammarat”, Master of Arts (Thai) Thai Language Department, Faculty of Humanities, Kasetsart University.

² Arts Program in Thai Language, Faculty of Humanities, Kasetsart University, Bangkok, 10900, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: yutthichai.u@ku.th

(Received: April 29, 2024; Revised: August 30, 2024; Accepted: September 3, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และจำแนกประเภทของสารัตถะในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช โดยเก็บข้อมูลจากพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 1-5 ฉบับต้นเขียนของสำนักหอสมุดแห่งชาติ และประยุกต์ใช้แนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของอนันต์ อารีย์พงศ์ อุดม หนูทองและคณะ และชัชพิสิฐ ปาชนะนี้ ผลการวิจัยพบว่า พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช มีสารัตถะ 7 ประเภท ประกอบด้วย 1) สารัตถะด้านการเมืองการปกครอง 2) สารัตถะด้านการสร้างบ้านเมือง 3) สารัตถะด้านศาสนา 4) สารัตถะด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ 5) สารัตถะด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ 6) สารัตถะด้านศึกสงคราม และ 7) สารัตถะด้านเภทภัย และพบว่าพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชทุกเล่มมีสารัตถะเด่น คือ สารัตถะด้านศาสนา เนื่องจากปรากฏเนื้อหาจำนวนมากที่สุด ซึ่งพบสารัตถะด้านศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชปรากฏร่วมกันในพงศาวดาร 4 เล่ม ยกเว้นพงศาวดาร เลขที่ 3 ที่ไม่ปรากฏ อีกทั้งพบว่าสารัตถะด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อมีสารัตถะย่อยหลายสารัตถะ ซึ่งสารัตถะด้านนี้ปรากฏในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชทุกเล่ม และเนื้อหาในสารัตถะด้านนี้ส่วนมาก มีพื้นฐานมาจากเรื่องราวทางพุทธศาสนา

คำสำคัญ: สารัตถะ พงศาวดาร พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช

Abstract

This research article aimed to analyze and classify the contents of the chronicles of Nakhon Si Thammarat. Data were collected from the chronicles of Nakhon Si Thammarat, Nos. 1-5, originally written versions from the National Library of Thailand. The data were analyzed using content analysis frameworks by Anan Areepong, Udom Nuthong and colleagues, and Chatchapisit Pachanee. The findings revealed that the chronicles of Nakhon Si Thammarat contained seven types of content: 1) politics and government, 2) city building, 3) religion, 4) customs, traditions, and beliefs, 5) kinship relations, 6) wars, and 7) disasters. The analysis indicates that religious content is the most prominent across all the chronicles, with significant references to the Phra Borommathat Muang Nakhon Si Thammarat appearing in four chronicles, except for Chronicle No. 3. Furthermore, the content related to customs, traditions, and beliefs included many sub-categories and is present in all chronicles, with most of the content rooted in Buddhist narratives.

Keywords: Essence, Chronicle, The Chronicle of Nakhon Si Thammarat

บทนำ

พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักหอสมุดแห่งชาติ และมีต้นฉบับเป็นสมุดไทยดำ และไทยขาวมีทั้งหมด 5 เล่มสมุดไทย บันทึกด้วยลายมือเขียน รูปแบบตัวอักษรในแต่ละฉบับแตกต่างกัน บางเล่มใช้อักษรไทยย่อ บางเล่มใช้อักษรไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันนี้พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชได้เก็บรักษาต้นฉบับไว้ ที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ (ท่าवासกรี) กรมศิลปากรอยู่ในหมวดพงศาวดาร หมู่พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งมีเลขบัญชีเอกสาร ดังนี้ พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เล่มที่ 1 เดิมเลขที่ 60 ซึ่งได้ซื้อมาจากนายวิลเลียม เจ. เกดนี เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2496 บันทึกด้วยตัวอักษรไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ มีลักษณะเนื้อความ ส่วนใหญ่เข้ากับพงศาวดาร เล่มที่ 4 ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะมีการคัดลอกมาจากต้นฉบับเดียวกัน ผู้บันทึกคือพระครูกาเดิม ซึ่งระบุไว้ด้านหน้าสมุดไทยว่า “เขียนที่วัดเสมาเมืองพระครูกาเดิมเขียนเอง” พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เล่มที่ 2 เดิมเลขที่ 36 ได้รับมอบเมื่อ พ.ศ. 2479 ไม่ปรากฏชื่อผู้มอบ บันทึกด้วยตัวอักษรไทยประมาณปลายธนบุรีถึงต้นรัตนโกสินทร์ ไม่ปรากฏชื่อผู้บันทึกอย่างชัดเจน แต่ก่อนเริ่มการบันทึกเนื้อหาชื่อบุคคลปรากฏอยู่ 3 ชื่อ ชื่อแรกตัวอักษรเลื่อนไม่สามารถอ่านได้ ชื่อที่สองคือ “ขุนนิมิตอักษร ข้าหลวงเดิม” ชื่อที่สาม คือ “ริมกรรยา” ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า “ขุนนิมิตอักษร” น่าจะเป็นผู้บันทึก เล่มเลขที่ 2 พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เล่มที่ 3 เดิมเลขที่ 36 ค สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานให้หอสมุดแห่งชาติ บันทึกด้วยตัวอักษรไทยย่อช่วงต้นธนบุรีถึงต้นรัตนโกสินทร์ ไม่ปรากฏชื่อผู้บันทึก และพงศาวดารเล่มนี้มีการปริวรรตและพิมพ์เผยแพร่ในประชุมพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกลั่นกลายสมัยอยุธยา ภาคที่ 1 พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เล่มที่ 4 เดิมเลขที่ 36 ข สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานให้หอสมุดแห่งชาติ บันทึกด้วย ตัวอักษรไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ไม่ปรากฏชื่อผู้บันทึก และเนื้อหาในเล่มนี้ ส่วนแรกเหมือนกับเล่มที่ 1 ดังเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว ส่วนเนื้อหาส่วนหลังเป็นการบันทึกเรื่องไตรภูมิพระร่วงไว้ และพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เล่มที่ 5 เดิมเลขที่ 36 จ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ประทานให้ หอสมุดแห่งชาติ บันทึกด้วยตัวอักษรไทยย่อสมัยอยุธยา ไม่ปรากฏชื่อผู้บันทึก

เนื้อหาในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชมีจุดมุ่งหมายเพื่อบันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเมืองนครศรีธรรมราชเป็นส่วนใหญ่ อาทิ “...องค์สมเด็จพระศรีธรรมโศกราชก็เสด็จสวรรคต ทิพย์พิมานตามสันฐานนุภาพ และจึงพิริปี พิริมณูสองคนพี่น้องเป็นบุตรแห่งนางมัทคะสาเกรีเป็นน้องของสมเด็จพระศรีธรรมโศกราช จึงพิริปี พิริมณู คิดอ่านด้วยกัน ถวายเจ้าฟ้าจันทรวดี แก่สมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง เจ้ากรุงศรีอยุธยาและให้เจ้าสุวรรณ์คูตา เข้าไปส่งเจ้าฟ้าผู้พี่ จึงสมเด็จพระเจ้าอยู่ทองโปรดให้เจ้าสุวรรณ์คูตา ผู้เป็นพระราชบุตรแห่งสมเด็จพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ออกมาเป็นพระยาศรีธรรมโศกราชตามพระวงษาสันดานสืบพระญาติวงศ์...” [1] จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองการปกครองโดยกล่าวถึงการสืบทอดและแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชหลังจากที่เจ้าเมืองพระองค์เดิมสิ้นพระชนม์ อีกตัวอย่างเช่น “...จึงมหาเปรียญทศศรีแลสงฆ์ทั้งหลายอีกพระสงฆ์วันนอกทำขบวนให้ปะขาวอาริยพงษ์เอาเข้าไปถวายด้วยนายแวง จึงปะขาวอาริยพงษ์เอาขบวนถวายไชร์มีพระบัณฑูรตรัสให้ขุนขุนช่างเอาทองแดงมาห้อยอดพระมหาธาตุแลปิดทองเต็มแล้ว พระเจ้าอยู่หัวตรัสให้ปะขาวอาริยพงษ์รับยอดพระมหาธาตุออกมาจึงขุนอินทราแลมหาเปรียญทศศรีแลพระสงฆ์ทั้งหลายก็ตักแต่งที่ยกยอดพระมหาธาตุแล้ว...” [2] จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่ามีเนื้อหาที่เกี่ยวกับศาสนา โดยกล่าวถึงการสร้างยอดเจดีย์พระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นเพียงเนื้อหาบางส่วนในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชเท่านั้น ซึ่งเนื้อหาในพงศาวดารยังมีประเด็นอีกหลากหลายที่น่าสนใจและน่าศึกษา อีกทั้งลักษณะการบันทึกพงศาวดารมีการบันทึกที่ต่อเนื่องกันไม่ได้แบ่งเรื่องแบ่งประเด็นอย่างชัดเจนเหมือนกับการบันทึกในปัจจุบันทำให้ผู้อ่านอาจจะจำแนกเนื้อหาได้ยากและยากต่อการทำความเข้าใจ หากได้ศึกษาอย่างละเอียดก็สามารถจัดจำแนกเนื้อหาของพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น กระบวนการที่จะทำให้สามารถจัดจำแนกประเภทเนื้อหาในพงศาวดารนี้ได้ก็คือการวิเคราะห์สารัตถะในพงศาวดารทั้งนี้ อุดม หนูทอง [3] กล่าวว่า สารัตถะ คือ แนวคิดของเรื่อง (theme) ซึ่งประกอบไปด้วยแนวคิดหลัก (major theme) ที่ได้ข้อสรุปของเรื่องทั้งเรื่องและแนวคิดรอง (minor theme) ที่ได้จากการสรุปเรื่องในแต่ละตอนหรือแต่ละเหตุการณ์ อันเป็นสาร (message) ที่ผู้แต่งต้องการบอกผู้อ่าน แต่สารยังรวมไปถึงส่วนย่อย ๆ ของเรื่องอีกด้วย การทำความเข้าใจสารหรือการวิเคราะห์สารัตถะจะต้องอาศัยการตีความภายใต้บริบทที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาที่แต่งวรรณกรรมเรื่องนั้นตลอดจนบริบทในขณะนั้นที่ใช้วรรณกรรม รวมถึงเจตนาที่อาจแฝงอยู่เบื้องหลังถ้อยคำภาษา ส่วนประเภทของสารัตถะนั้นหากจัดแบ่งอย่างกว้างตามภูมิหลังของสังคมก็สามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ สารัตถะที่เกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ สารัตถะด้านประวัติศาสตร์ สารัตถะด้านความเชื่อ และสารัตถะด้านประเพณีพื้นบ้าน [4]

การศึกษาเกี่ยวกับสารัตถะในเอกสารตัวเขียนที่ผ่านมามีการศึกษาไว้อย่างหลากหลาย อาทิ งานวิจัยของอนันต์ อารีย์พงศ์ [5] ศึกษาเรื่อง “พระมัลลย์: สารัตถะและการสืบทอด” กลิ่น คงเหมือนเพชร และคณะ [6] ศึกษาเรื่อง “วรรณกรรมประเพณีและพิธีกรรม: สารัตถะและการสืบทอด” อุดม หนูทอง และคณะ [7] ศึกษาเรื่อง “วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับละครชาวบ้านภาคใต้: สารัตถะและการสืบทอด” ปรีศนิกรณ์ พลายกำเนิด [8] ศึกษาเรื่อง “สารัตถะ และการใช้ภาษาทางการทูตในพระราชสาส์นสมัยรัชกาลที่ 4” และชัชพิสิฐ ปาชนะ [9] ศึกษาเรื่อง “วิเคราะห์ลักษณะ และสารัตถะของเอกสารตัวเขียนที่ใช้ในการติดต่อขอราชการระหว่างไทยและกัมพูชาในช่วงพ.ศ. 2325-2427” จากงานวิจัยที่กล่าวมานี้พบว่า แนวทางการวิเคราะห์สารัตถะ คือ การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์คำ วลี หรือแนวคิดบรรยายสาระจัดหมวดหมู่ตามเกณฑ์ที่กำหนดและหาข้อสรุปจากเนื้อหาของสิ่งทีวิเคราะห์อย่างละเอียด เป็นระบบ และเที่ยงตรง นอกจากนี้ ชัชพิสิฐ ปาชนะ [9] ได้สังเคราะห์สารัตถะของเอกสารตัวเขียน ในงานวิจัยที่ผ่านมามีพบว่าจำแนกได้เป็น 8 ประเภท ได้แก่ การเมืองการปกครอง การทูตหรือการต่างประเทศ การสงครามหรือการทหาร เศรษฐกิจ การยุติธรรม สภาพสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม จากที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่ายังไม่มีผู้ศึกษาสารัตถะในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “สารัตถะในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช” เพื่อวิเคราะห์และจำแนกประเภทของสารัตถะในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชว่าประกอบด้วยเรื่องใดบ้าง และจุดรวมของสารัตถะในพงศาวดารแต่ละเล่มว่ามีหรือไม่อย่างไร โดยใช้แนวทางการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์และจำแนกประเภทของสารัตถะในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “สารัตถะในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ซึ่งมีวิธีการวิจัย ดังนี้

1. ด้านข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชเลขที่ 1-5 ฉบับตัวเขียนของสำนักหอสมุดแห่งชาติ โดยการสำเนาไฟล์ดิจิทัลจากสำนักหอสมุดแห่งชาติ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

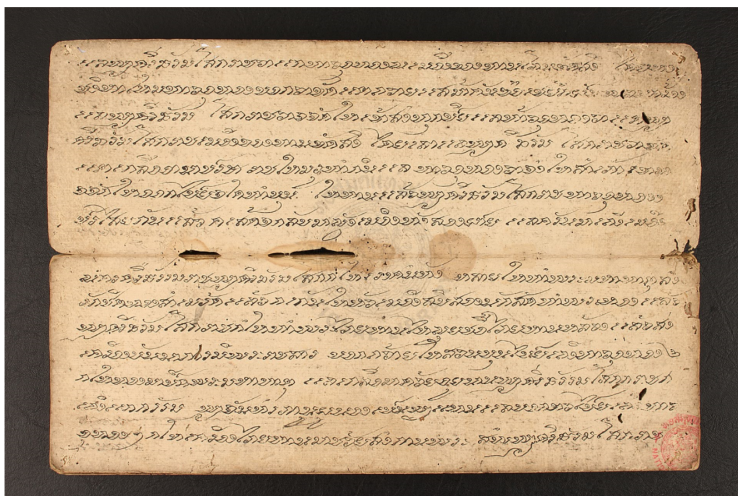

Figure 1 digital file preview image

2. ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยวิเคราะห์สารัตถะในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช โดยประยุกต์ใช้แนวทาง การวิเคราะห์เนื้อหา ของอนันต์ อารีย์พงศ์ [5] อุดม หนูทอง และคณะ [7] และชัชพิสิฐ ปาชนะ [9]

3. การวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

3.1 ปปรวรรตเนื้อหาในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชจากตัวเขียนให้เป็นตัวอักษรไทยในปัจจุบัน เพื่อจะได้สะดวกต่อการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

3.2 วิเคราะห์สารัตถะด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยประยุกต์ใช้แนวทาง การวิเคราะห์ตามที่ระบุไว้ในระเบียบวิธีวิจัยข้อที่ 2

4. นำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้วิจัยเรียกแหล่งข้อมูลว่า “พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช” ตามข้อมูลที่ปรากฏในบัญชีเอกสารโบราณ ณ สำนักหอสมุดแห่งชาติ (ท่าหลวงสุกรี) หมวดพงศาวดาร หมูพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ชื่อพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 1-5

2. การจัดประเภทของสารัตถะด้านศาสนานั้น หากเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัด ผู้วิจัยจะกำหนดประเด็นหลักเป็นชื่อสถานที่เหล่านั้น แล้วจึงจำแนกประเด็นย่อย ๆ ออกมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงเนื้อหาทั้งหมด

3. การจัดประเภทสารัตถะด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ เนื้อหาจะต้องอยู่ในขอบเขตของนิยาม ดังนี้ คำว่า “ขนบธรรมเนียมประเพณี” มาจากคำ 3 คำ ได้แก่ ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี ซึ่งแต่ละคำมีความหมายใกล้เคียงกันคำว่า “ขนบ” หมายถึง แบบอย่าง แผนระเบียบ [10] “ธรรมเนียม” หมายถึง ประเพณี แบบแผน แบบอย่าง [10] “ประเพณี” หมายถึง สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน

ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี [10] และราชบัณฑิตยสภา [10] ได้ให้ความหมายของ “ธรรมเนียมประเพณี” ว่าหมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมาสามัญ ถ้าฝ่าฝืนก็ไม่ถือว่าผิดหรือชั่ว จากความหมายของแต่ละคำ ที่กล่าวมาสรุปเป็นความหมายของคำว่า “ขนบธรรมเนียมประเพณี” ได้ว่าหมายถึง สิ่งที่ยึดถือปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบอย่างแบบแผนประเพณีที่เกี่ยวกับเรื่องธรรมาสามัญ ถ้าฝ่าฝืนก็ไม่ถือว่าผิดหรือชั่ว และความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ได้เรียนรู้ และทำความเข้าใจโลกแล้วสั่งสมมาเป็นเวลานาน และเชื่อว่าสิ่งนั้นมีอำนาจ ลึกลับที่จะทำให้มนุษย์ได้รับผลดีหรือผลร้ายจึงมีอิทธิพลต่อแนวคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ ผู้ยึดถือปฏิบัติ ตามจะเป็นที่ยอมรับ ผู้ฝ่าฝืนจะไม่เป็นที่พึงปรารถนา [5]

4. พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชเลขที่ 4 เนื้อหาในเล่มสมุดไทยจะแบ่งเป็นสองส่วน นั่นคือ ส่วนที่ บันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และส่วนที่เป็นวรรณคดีเรื่องไตรภูมิพระร่วง สำหรับส่วนที่เป็นวรรณคดี เรื่องไตรภูมิพระร่วงผู้วิจัยจะไม่ใช้เนื้อหาในส่วนดังกล่าวมาศึกษา เนื่องจากไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ทางประวัติศาสตร์ของเมืองนครศรีธรรมราชแต่อย่างใด

สรุปผล

สารัตถะในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช มีสารัตถะ 7 ประเภท ประกอบด้วย 1) สารัตถะด้านการเมือง การปกครอง 2) สารัตถะด้านการสร้างบ้านเมือง 3) สารัตถะด้านศาสนา 4) สารัตถะด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ 5) สารัตถะด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ 6) สารัตถะด้านศึกสงคราม และ 7) สารัตถะด้านเกษตรกรรม ดังนี้

1. สารัตถะด้านการเมืองการปกครอง พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชพบสารัตถะย่อยด้านการเมือง การปกครอง 5 สารัตถะ ดังนี้

1.1 การแต่งตั้งตำแหน่ง เป็นการแต่งตั้งตำแหน่งของบุคคลต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ทางราชการ และหมายรวมไปถึงการแต่งตั้งเพื่อให้เป็นข้าบริวารของบุคคลด้วย พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชพบสารัตถะ เกี่ยวกับการแต่งตั้งตำแหน่ง 2 ลักษณะ ได้แก่ การสืบทอดและแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าเมือง และการแต่งตั้ง ตำแหน่งบุคคล

1.1.1 การสืบทอดและแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าเมือง เป็นการสืบทอดตำแหน่งเจ้าเมืองตามการสืบ ราชสันตติวงศ์ของเมืองนั้น ๆ หากเมืองนั้นอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองอื่นก็จะได้รับการแต่งตั้งจากผู้ปกครอง สูงสุดด้วย ดังเช่น “เมื่อสมเด็จพระสรรเพ็ชรพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่พระมหานครนฤพานพระพุทธศักราชล่วงได้ 1535 พระพรรษา สมเด็จพระเจ้าศรีธรรมโศกราชสร้างพระเจดีย์ฐานสวมพระธาตุองค์สมเด็จพระพุทธเจ้า สำเร็จแล้วมีนาม สมเด็จพระเจ้าศรีธรรมโศกราชเสด็จสวรรคต แล้วจึงพิริปี พิริมุยสองคนพี่น้องเป็นบุตรแห่ง สมเด็จพระนางมัสสาระเพรี พระเจ้าน้องแห่งสมเด็จพระเจ้าศรีธรรมโศกราช พิริปี พิริมุย จึงคิดอ่านด้วยกัน ถวายเจ้าฟ้าจันทรวดี แต่สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา และให้เจ้าสุวรรณคูดา เข้าไปส่งเจ้าฟ้าจันทรวดี ผู้พี่จึงสมเด็จพระเจ้าอยู่ทอง โปรดให้เจ้าสุวรรณคูดาผู้เป็นพระราชบุตรแห่งสมเด็จพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ออกมาเป็นพระเจ้าศรีธรรมโศกราชตามพระวงศาสืบพระญาติวงศ์ รักษาพระบรมธาตุ” [1], [11] ข้อความ ที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับการสืบทอดและแต่งตั้งตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวว่า เมื่อสมเด็จพระ เจ้าศรีธรรมโศกราชสวรรคต หลังจากนั้นพิริปี พิริมุยได้ทูลเกล้าฯ ถวายชื่อเจ้าฟ้าจันทรวดีให้เป็นผู้ปกครองเมือง นครศรีธรรมราช แต่สมเด็จพระเจ้าอยู่ทองแห่งกรุงศรีอยุธยาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าสุวรรณ คูดาเป็นสมเด็จพระ

พระเจ้าศรีธรรมโศกราชแทน เนื่องจากเป็นพระโอรสที่ต้องสืบราชสันตติวงศ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสืบสันตติวงศ์ในสมัยนั้นรัชทายาทจะต้องเป็นพระโอรสเท่านั้น แม้จะมีลำดับศักดิ์ทางเครือญาติเป็นพระอนุชาก็ตาม และสามารถอนุมานได้ว่าการที่พระนัดดาได้ทูลเกล้าฯ ถวายชื่อเจ้าฟ้าจันทรวรดิซึ่งเป็นพระธิดาให้ขึ้นปกครองบ้านเมืองและขัดต่อกฎหมายโบราณจะเป็นเพราะมีความขัดแย้งเกิดขึ้นภายในก็เป็นได้เช่นกัน

1.1.2 การแต่งตั้งตำแหน่งบุคคล ในประเด็นนี้จะไม่เกี่ยวข้องกับการแต่งตั้งผู้ปกครองเมืองเนื่องจากตำแหน่งในที่นี้เป็นตำแหน่งช่วยงานราชการต่าง ๆ ประกอบด้วย ตำแหน่งตายต่างเจ้า และตำแหน่งผู้เก็บส่วย ดังเช่น “แต่งแขกกินเมืองไซร์ พระพนมวังแลนางสะเดียงทองให้ผูกส่วยทองปีละสิบตำลึงทองทุกเมืองแลพระพนมวังนางสะเดียงทองตั้งบ้านอยู่จ่งสระ แลแต่งแขกไปเป็นเจ้าเมืองนั้น เจสสะหาปาเจสิลิมาสองนี้เป็นทนาย ใช้ให้เรียกส่วยทองทุกเมืองแล” [12] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับการแต่งตั้งตำแหน่งผู้เก็บส่วย กล่าวว่า เมื่อพระพนมวังและนางสะเดียงทองแต่งตั้งเจ้าเมืองแขกไปปกครองเมืองแล้วนั้นก็ให้ผูกส่วยกับเมืองนครคอนพระซึ่งจะต้องส่งส่วยทองปีละสิบตำลึงทองทุกเมือง และได้แต่งตั้งเจสสะหาปาหาเจสิลิมาเป็นทนายเพื่อเรียกเก็บส่วยทองจากทุกเมือง

1.2 การถวายบรรณาการ บรรณาการเป็นสิ่งที่ส่งไปด้วยความเคารพนับถือหรือด้วยไมตรีไม่ได้เจาะจงเฉพาะส่งของเครื่องใช้ ซึ่งหมายรวมถึงคนและสัตว์ด้วยก็ได้ พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชพบสารัตถะเกี่ยวกับการถวายบรรณาการ ดังเช่น “แล้วยังมีเศรษฐี 2 คนภรรยา มาแต่เมืองหงสาวดี ชื่อโคทะศิริเศรษฐีภรรยา นั้นชื่อนางมะทานพิริ...จึงแต่งสำเภาสามลำ แล้วเอาทองมาสองเกวียน เงินตรา หงสาสี่เกวียน และเครื่องบรรณาการ ครั้น นำสำเภามาถึงเมืองนครศรีธรรมราชแล้วโคทะศิริเศรษฐีแต่งของผ้าผ่อนแพรพรรณมาถวายแก่พระเจ้าศรีธรรม โศกราชขอที่จะตั้งบ้านเรือนอยู่” [1],[11] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับการถวายบรรณาการ กล่าวว่า มีเศรษฐีสองสามีภรรยาชื่อว่าโคทะศิริเศรษฐี และนางมะทานพิริจะเดินทางมายังเมืองนครศรีธรรมราชจึงแต่งสำเภากำนวน 3 ลำ และได้นำทองคำจำนวนสองเกวียน เงินตราหงสาวดีจำนวนสี่เกวียน และเครื่องบรรณานการอื่น ๆ มาด้วย เมื่อสำเภาถึงนครศรีธรรมราช เศรษฐีทั้งสองก็ได้จัดเตรียมสิ่งของผ้าแพรต่าง ๆ เพื่อถวายสมเด็จพระเจ้าศรีธรรมโศกราช และขอพระราชทานที่ดินเพื่อตั้งบ้านเรือน

1.3 การสร้างสัมพันธ์ด้วยการแต่งงาน เป็นการถวายธิดาหรือญาติให้แก่เจ้าผู้ปกครองเมืองเพื่อให้แต่งงานดังเช่น “พระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีนก็เชิญหมยอินตินักหนาว่า พระพนมทะเลศรีมเหศวราชาธิราชกษัตริย์พระบรมเชษฐา พระราชกุมารเสด็จมาตั้งอยู่ริมสมุทรนี้ ควรเราเอานางจันทรวรดิศรีบาทราชบุตรศรีทองสมุทรนี้ให้เป็นพระอัครมเหสีแก่พระบรมเชษฐาพระราชกุมารเจ้ากรุงเพชรบุรี” [12] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ด้วยการแต่งงาน กล่าวว่า พระเจ้าร่มฟ้ากรุงจีนยินดีเป็นอย่างมากที่พระพนมทะเลพระเจ้าอยู่เมืองเพชรบุรีพระราชทานนางผางให้แก่ขุนสามจีน พระองค์ทรงดำริที่จะถวายนางจันทรวรดิศรีบาทราชบุตรธิดาให้กับพระพนมทะเล เมื่อได้นำพระธิดามาถวายแก่พระพนมทะเลแล้วนั้น พระพนมทะเลก็ทรงอภิเษกสมรสด้วยและดำรงพระยศเป็นพระมเหสี

1.4 ส่วย เป็นรายได้แผ่นดินประเภทหนึ่ง เรียกเก็บเป็นสิ่งของหรือเงินตราแทนการเข้าเดือนหรือการรับราชการหรืออาจเป็นสิ่งที่ส่งของพื้นเมืองที่เมืองหลวงเรียกเกณฑ์จากหัวเมืองเป็นประจำเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการ [10] ทั้งนี้เนื้อหาเกี่ยวกับส่วยในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชจะเกี่ยวกับเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของหัวเมืองอื่น ๆ มักมีการผูกส่วยและเรียกเก็บส่วยเป็นเงินตรา ทองคำ หรือสิ่งของอื่น ๆ ตามทรัพยากรที่เมืองนั้น ๆ มี ดังเช่น “แต่งแขกกินเมืองไซร์พระพนมวังแลนางสะเดียงทองให้ผูกส่วยทองปีละสิบตำลึงทอง

ทุกเมืองแล พระพนมวังนางสะเดียงทองตั้งบ้านอยู่จ่งสระ แลแต่งแขกไปเป็นเจ้าเมืองนั้น เจสหาปาเจสลิเมาสองนี้เป็นทนายใช้ให้เรียกส่วยทองทุกเมืองแล ราชาสารงให้ไปอยู่เมืองไซยานันแล”[12] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับส่วย กล่าวว่ เมื่อพระพนมวัง และนางสะเดียงทองได้แต่งตั้งเจ้าเมืองแขกไปปกครองเมืองแขกก็ให้เมืองต่าง ๆ เหล่านั้นได้ส่วยกับเมืองนครศรีธรรมราชเป็นส่วยทองปีละสิบตำลึงทอง แสดงให้เห็นว่าเมืองแขกมีทรัพยากรทองคำเป็นจำนวนมากจึงสามารถนำมาส่งเป็นส่วยทองได้

1.5 กฎหมาย พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชพบสารัตถะด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับการบันทึกสารตรา และการบันทึกกฎหมายที่มีการพระราชทานให้แก่เจ้าเมือง ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นพระบรมราชโองการจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังเช่น “ถ้าผู้ใดฟ้องนั้นฟ้องผู้กล่าวให้โทษเจ้าเมือง กรมการ ณ เมืองท่าทองจะพิจารณายังมิได้ ไปจึงจะเบิกไปพิจารณาได้ แลผู้ไปฟ้องกล่าวโทษ แกรกรมการเมืองนครนั้นแต่ให้เรียกเงินแลมิฟ้องกล่าวโทษเจ้าเมืองสิ้นทั้งนั้น หามิได้ แลซึ่งผู้มิชื่อจะเบิกเอาดูความไปพิจารณานั้นแปลกด้วยกฎซึ่งมือออกมาไว้สำหรับหัวเมืองทั้งปวงแต่ก่อนนั้น แลให้ออกญากลาโหมผู้รั้งแลออกพระนทเสนว่าแก่ พระปลัดแลกรมการทั้งหลายอย่าให้เบิกดูความ ณ เมืองท่าทองไปพิจารณา แลให้ออกญากลาโหมผู้รั้งแลพระนทเสนทำตามหนังสือออกมาณี่มา ณ วันศุกร์เดือนสิบเอ็ด ขึ้นสิบเอ็ดค่ำปีระกานักขัตร์ ศก”[12] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับกฎหมาย กล่าวว่ ถ้าผู้ฟ้องใดกล่าวหาโทษเจ้าเมือง กรมการ ณ เมืองท่าทองจะไม่สามารถพิจารณาคดีความได้จนกว่ากรมการจากเมืองนครศรีธรรมราชจะมาพิจารณา และถ้ามีผู้ไปฟ้องร้องกล่าวโทษกับกรมการเมืองนครศรีธรรมราชนั้นเรียกเก็บเงินจากกรมการเพื่อไม่ให้ฟ้องร้องกล่าวโทษเจ้าเมืองซึ่งไม่ควรเป็นเช่นนั้น ผู้มิชื่อถูกฟ้องร้องจะเบิกดูคดีความไม่ได้ถือว่าไม่สมควรตามกฎหมายที่มีมาก่อนนี้จึงให้ออกญากลาโหมและออกพระนทเสนสั่งความแก่พระปลัด และกรมการทั้งหลายไม่ให้ไปเบิกคดีความ ณ เมืองท่าทองมาพิจารณา แลให้ออกญากลาโหม พระนทเสนทำตามหนังสือฉบับนี้

2. สารัตถะด้านการสร้างบ้านเมือง การสร้างบ้านเมืองในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชพบสารัตถะย่อย 2 สารัตถะ ได้แก่ การสร้างกรุงเพชรบุรี และการสร้างเมืองนครศรีธรรมราช

2.1 การสร้างกรุงเพชรบุรี พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชได้กล่าวถึงการสร้างกรุงเพชรบุรีว่า พระพนมทะเลศรีมเหศวรสติทราธิราชกษัตริย์ พระบวรเชษฐาพระราชกุมารได้ทูลลาพระอัยยาและพระอัยยิกามาสร้างบ้านเมืองอยู่ที่เพชรบุรี ดังว่ “อาทิเดิมว่ พระพนมทะเลศรีมเหศวรสติทราธิราชกษัตริย์ พระบวรเชษฐาพระราชกุมาร อันเป็นพระเจ้าหลานแลพระกัลยาพระปู่พระย่ามา ท่านมาตั้งอยู่เพชรบุรี ท่านเอาพลมา 33000 ช้าง พังพลาย 500 ม้า 700 พลอันตามท่านมาเองนั้น 54000 ท่าน ตั้งรั้ววังเรือนหลวงหน้าพระลานเรือนชาวแม่พระสนม แลวก้ให้ท่านาเกลือ...แลท่านให้ท่านาบางตะพานได้ 300 แลวก้ตั้งอยู่ริมสมุทรท่านก็เสวยราชอยู่ในกรุงเพชรบุรีนั้นอยู่มินาน” [12] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับการสร้างกรุงเพชรบุรี กล่าวว่ พระพนมทะเลได้ทูลลาพระอัยยาและพระอัยยิกามาสร้างบ้านเมืองที่เพชรบุรี พร้อมกำลังพล 33,000 คน ช้างพังพลาย 500 เชือก ม้า 700 ตัว และกำลังพลที่ตามมาด้วยความสมัครใจอีก 54,000 คน แล้วพระพนมทะเลก็ได้ตั้งรั้ววังเรือนหลวงหน้าพระลานของเรือนพระสนม แลวก้ให้ท่านาเกลือ หลังจากนั้นพระพนมทะเลก็ได้ให้ราษฎรไปท่านาที่บางสะพานได้ 300 กระบ้ง แลวก้ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมทะเลแล้วพระองค์เสวยราชย์อยู่ในกรุงเพชรบุรี

2.2 การสร้างเมืองนครศรีธรรมราช เป็นการกล่าวถึงการสร้างเมืองนครศรีธรรมราชและหมายรวมถึงการฟื้นฟูเมืองนครศรีธรรมราชด้วย ประกอบด้วย การสร้างเมืองนครศรีธรรมราชสมัยพระพนมวัง การสร้างเมือง

นครศรีธรรมราชสมัยเจ้าศรีราชา และตำนานการสร้างเมืองนครศรีธรรมราช ดังเช่น “พระเจ้าอยู่หัวประทับให้พระพนมวังแลนางสะเดียงทองออกไปสร้างเมืองนครดอน....แลพระเจ้าอยู่หัวสั่งให้สร้างป่าเป็นนาจนทุกตำบลให้ป่าแก่คนอันอยู่ ณ เขา ให้ออกมาทำไร่นา แลอยู่เป็นที่ถื่นฐาน บ้านที่อยู่ให้มีชื่อตำบล แลให้พระพนมวังกฎหมายไว้ให้เจ้าศรีราชาเอาเข้ามาไว้พระเจ้าอยู่หัวจึงรับทราบ แลพระเจ้าอยู่หัวสั่งเท่านั้น แลพระพนมวังแลนางสะเดียงทองแลศรีราชากราบลาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสั่งเท่านั้น แลให้สมัครราชตั้งไว้ ศักราชได้ 1588 ปีมะเมียนักษัตร” [12] ข้อความที่กล่าวมานี้ เป็นสารัตถะด้านการสร้างเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยของพระพนมวังกล่าวว่า พระพนมทะเลผู้เป็นกษัตริย์แห่งกรุงเพชรบุรีในขณะนั้นสร้างกรุงเพชรบุรีเสร็จแล้วก็มีพระราชประสงค์ให้พระพนมวังและนางสะเดียงทองไปสร้างเมืองนครดอนหรือเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งพระพนมทะเลได้ให้ศักราชตั้งไว้ปี 1588 ปีมะเมีย หลังจากนั้นพระพนมวังและนางสะเดียงทองก็ได้เดินทางออกมาสร้างเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อมาถึงก็ได้ตั้งบ้านอยู่ทั้งจรุสระอยู่นอกเมืองแล้วได้สร้างป่าเป็นนาจำนวนมาก

3. สารัตถะด้านศาสนา พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชพบสารัตถะย่อยด้านศาสนา 7 สารัตถะ ดังนี้

3.1 พระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พบสารัตถะเกี่ยวกับพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย การทำนุบำรุงพระบรมธาตุ การทำบุญสำหรับพระสงฆ์และข้าพระโยมสงฆ์ ตำนานการสร้างพระบรมธาตุ และการสร้างพระบรมธาตุ ดังเช่น “จึงมหาเถรก็ว่าเราพบแล้ว จึงปะชาวอาริยพงษ์ถามมหาเถรทั้งสองว่า อันใดตันอยู่ฝ่ายทักษิณ ณ อารามเจ้าโพน จึงเจ้าไทยก็บอกว่าพระมหาธาตุ แต่โบราณตันหักลงเทียมบัลลังก์ไม้ไผ่โพธิ์ทรงอกขึ้นเป็นป่าดงอยู่ จึงปะชาวก็ชวนเจ้าไทยไปดูก็เห็น จึงปะชาวอาริยพงษ์กับเจ้าไทยก็ชวนกันแห้วทางแล้ว ทำตามกระบวนว่าจะเอาเข้าไปพลพระเจ้าอยู่หัว จึงปะชาวอาริยพงษ์ก็ลาพระมหาเถรลงเรือไปถึงกรุงเทพมหานคร จึงปะชาวก็เล่าเนื้อความตามกระบวนถวายแก่พระเจ้าอยู่หัว” [2] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งได้กล่าวถึงการกราบทูลขอทำนุบำรุงพระบรมธาตุ กล่าวว่า มีปะชาวอาริยพงษ์ผู้หนึ่งได้เดินทางมาจากกรุงศรีอยุธยา และได้สนทนากับพระมหาเถรว่ามีสิ่งใดอยู่บริเวณอารามทางด้านทิศใต้ พระมหาเถรก็ตอบว่ามีพระมหาธาตุที่สร้างขึ้นตั้งแต่ครั้งสมัยโบราณปะชาวอาริยพงษ์จึงชักชวนพระมหาเถรไปดูก็เจอพระมหาธาตุ แล้วปะชาวอาริยพงษ์กับพระมหาเถรก็ช่วยกันแห้วถางทาง และปรึกษากันว่าจะนำความไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อขอทำนุบำรุงพระมหาธาตุขึ้นใหม่ ปะชาวอาริยพงษ์ก็กราบลาพระมหาเถรแล้วก็ลงเรือไปจนถึงกรุงเทพมหานคร และได้กราบทูลความแด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อขอทำนุบำรุงพระบรมธาตุ

3.2 วัดท่าช้างและวัดเสมาทอง พบสารัตถะเกี่ยวกับวัดท่าช้างและวัดเสมาทอง ประกอบด้วย การสร้างวัดท่าช้างและวัดเสมาทอง การกลั่นานาสำหรับวัดท่าช้างและวัดเสมาทอง และการปกครองสงฆ์สำหรับวัดท่าช้างและวัดเสมาทอง ดังเช่น “จึงพระท้าวราชท้าวศรีคิดอ่านด้วยโคทะศรีเศรษฐี นำความไปกราบทูลแก่พระเจ้าศรีธรรมโศกราช ว่าจะสร้างอารามฝ่ายตะวันออกบ้าน จัดกำแพงล้อมทั้งสี่ด้าน แล้วจะก่อพระเจดีย์มีช้างล้อมสี่ทิศทั้งสี่ด้าน แล้วมีพระสถูป 4 พระองค์แลพระวิหารลงอุโบสถเป็นประธาน 7 ห้อง มีเฉลียงซ้ายขวา พระเจ้าศรีธรรมโศกราช พร้อมด้วยโคทะศรีเศรษฐี พระท้าวราชท้าวศรีให้พระนามว่าวัดเสมาทองให้เป็นอุปจารด้วยวัดท่าช้างให้ลงอุโบสถแลพระธาตุด้วยวัดท่าช้างอารามหลวงตามพระเจ้าศรีธรรมโศกราชแลโคทะศรีเศรษฐี” [1],[11] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับการสร้างวัดเสมาทอง กล่าวว่า พระท้าวราช พระท้าวศรี และโคทะศรีเศรษฐีมีความประสงค์จะสร้างวัดทางด้านทิศตะวันออก จึงนำความไปทูลสมเด็จพระเจ้าศรีธรรมโศกราช และได้สร้างวัดขึ้น โดยสร้างกำแพงล้อมรอบทั้งสี่ด้านของวัด สร้างพระเจดีย์และมีรูปปั้นช้างล้อมทั้งสี่ด้าน

และยังมีการสร้างพระสุปฏิภน 4 องค์ พร้อมทั้งสร้างพระวิหารอุโบสถเป็นประธาน 7 ห้อง มีเฉลียงทั้งด้านซ้ายและด้านขวาของพระอุโบสถ เมื่อสร้างเสร็จก็ให้ชื่อว่า วัดเสมาทอง

3.3 ประวัติสมเด็จพระราชมนี (หลวงปู่ทวด) พบสารัตถะเกี่ยวกับประวัติสมเด็จพระราชมนี ประกอบด้วย วยเยาว์ของสมเด็จพระราชมนี ปาฏิหาริย์เหิยนน้ำทะเลจืด การแก้ปริศนาธรรมจากราขทูต และสมเด็จพระราชมนี ขอพระราชทานส่วยหลวงสร้างวัดพระราชนประดิษฐาน ดังเช่น “จึงเจ้าสามเณรก็ลงไป ณ เรือสดจาง จึงเอาเท้าข้างซ้าย ซึ่งเป็นท่อนั้นแช่ลง ณ น้ำ ๆ นั้นก็จืด แลจึงเจ้าสามเณรก็อาบน้ำนั้น แลจึงเจ้าสเณรก็ถามว่าหลวงอาบน้ำนั้นเค็มหรือจืด จึงบาทเจ้าก็ว่า จืด จึงอาบน้ำได้ จึงเจ้าสเณรก็ว่าเราไม่เคยเห็นน้ำ ณ กลางทะเลนั้นจืด แลบาทเจ้าก็เอากระบวยตักน้ำยื่นให้แก่เจ้าสเณร จึงเจ้าสเณรก็รับเอามาชิมดูน้ำนั้นก็จืด แลเจ้าสเณรก็ให้ลูกเรือทั้งนั้นตักใส่อ่างอย่างตมแล้ว จึงเจ้า สเณรก็ยินดีเอาเป็นขัตตันปฏิบัติรักษาแล้วก็ใช้เรือไป” [13] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับปาฏิหาริย์เหิยนน้ำทะเลจืด กล่าวว่า เมื่อเรือสำเภาเจอพายุกลางทะเล เจ้าสำเภาก็โกรธหลวงปู่ทวดเป็นอย่างมากเพราะคิดว่าที่เป็นเช่นนี้เพราะหลวงปู่ทวดขออาศัยเรือไปอยู่ชยด้วย เจ้าสำเภาจึงไล่หลวงปู่ทวดลงกลางทะเล หลังจากนั้นหลวงปู่ทวดก็ได้เอาเท้าด้านซ้ายไปแช่ลงในน้ำทะเล น้ำก็จืดทันทีแล้วก็ได้ตักน้ำอาบ เจ้าสำเภาสงสัยจึงถามว่าน้ำเค็มหรือจืด หลวงปู่ทวดตอบว่า จืด แล้วเอากระบวยตักน้ำยื่นให้แก่เจ้าสำเภาทำให้รู้ว่ำนน้ำนั้นจืด แล้วเจ้าสำเภาที่มีความยินดีนิมนต์หลวงปู่ทวดไปกับสำเภาต่อจนถึงกรุงศรีอยุธยา

3.4 วัดพระราชนประดิษฐาน พบสารัตถะเกี่ยวกับวัดพระราชนประดิษฐาน ประกอบด้วย การสร้างเจดีย์ การทำนุบำรุงวัด และตำราพระราชทานกลัปนาสำหรับวัดพระราชนประดิษฐาน ดังเช่น “แลจึงมีพระราชโองการตรัสเหนือเกล้าเหนือ เกรหม่อมแล้วให้คงตามท้องพระตำราบุรพกษัตริย์เจ้าอุทิศไว้แต่ก่อนแล้วนั้น แลมีพระราชดำรา สมทบเข้าตามท้องพระตำราบุรพกษัตริย์เจ้าอุทิศไว้แต่ก่อนแล้วนั้น แลมีพระราชโองการตรัสสั่งแก่พระศรีภูริปัญญาราชเสนาศรีสาลักษณ์ให้แต่งพระตำราสมทบเข้าตามท้องพระตำราบุรพกษัตริย์เจ้าอุทิศไว้แต่ก่อนนั้น” [13] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับพระบรมราชโองการให้แต่งตำราพระราชทานกลัปนาสำหรับวัดพระราชนประดิษฐาน กล่าวว่า เมื่อเกิดศึกของตะนะและเวลาผ่านมาเป็นช้านานแล้วนั้น ชาวบ้านข้าพระคนทานกลัปนาที่ได้หนีออกเมืองไปก็ได้อกลับมาอยู่ตามเดิม แลจึงได้ปรึกษากันว่าจะส่งพระมหาเถรองค์ใด องค์หนึ่งให้นำชาวกตำรา พระราชนกลัปนาที่โดนเผาเข้าไปยังเมืองหลวง เมื่อพระมหาเถรได้เดินทางไปถึงกรุงศรีอยุธยาก็ได้ขอให้พระศรีภูริปัญญาราชเสนาศรีสาลักษณ์นำความขึ้นกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงมีพระบรมราชโองการให้ยึดข้อมูลตามตำราเล่มเดิม แลมีพระราชดำรัสสั่งให้พระศรีภูริปัญญาราชเสนาศรีสาลักษณ์แต่งตำราสมทบเข้าตามเนื้อความในตำราเดิม

3.5 วัดกุฎีหลวง พบสารัตถะเกี่ยวกับวัดกุฎีหลวง ประกอบด้วย การสร้างวัด ลำดับเจ้าอาวาส และการกลัปนาสำหรับวัดกุฎีหลวง ดังเช่น “อาริเดิมพระชินเสนธกัตั้งกุฎีอารามตำบลกุฎีหลวง จึงสัปบุรุษทั้งหลายชุมนุมมาพร้อมมาก่อพระเจดีย์อันหนึ่งห้ายอด แลจะมีพระไพหาร วัดวาอารามแห่งใด ๆ หามิได้ แลครันอยู่มาเล่าโซไรแลคิดว่าจะสร้างให้เป็นสักขีพยานไว้แก่ลูกหลาน จึงไปดูที่พบที่แห่งหนึ่งชอบกล ธก็มาให้แผ้วถางตั้งเป็นอารามแล้วทำพระไพหารแลพระพุทธรูปเสร็จแล้ว แลนำญาติโยมทั้งปวงตั้งอยู่แล้วจึงฉลอง แลเมื่อพระสงฆ์นั่งชุมนุมทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งปวง แลว่าวัดกุฎีหลวงซึ่งสร้างแต่ก่อนนั้น ธก็ถวายไว้แก่พระจวงแลพระจวงเจ้าก็ได้รับชยอยู่มาเล่าโซไร ฯ” [13] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับการสร้างวัดกุฎีหลวง กล่าวว่า เมื่อพระชินเสนและชาวบ้านได้ประชุมพิจารณาแล้ว ก็เห็นว่ายังไม่มวัดอารามใดในบริเวณใกล้ ๆ นี้ จึงลง

ความเห็นกันว่าจะสร้างวัดไว้ให้ลูกหลาน แล้วก็ได้สร้างพระเจดีย์องค์หนึ่งมี 5 ยอด สร้างพระวิหาร และสร้างพระพุทธรูปจนเสร็จ แล้วจึงนำญาติโยมมาร่วมกันฉลองวัดแล้วตั้งชื่อว่า วัดกุฎีหลวง พระชินแสนก็ได้ถวายให้กับพระจวงได้เป็นผู้ดูแลรักษาวัด

3.6 ตำนานการแย่งชิงพระทันตธาตุ สาระตเถที่เกี่ยวกับตำนานการแย่งชิงพระทันตธาตุนั้นได้บันทึกไว้ในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เล่มที่ 5 [12] ซึ่งสรุปได้ว่า ท้าวโคศรีหาราชแห่งเมืองนครบุรี และท้าวอังกุตรราชแห่งเมืองจันทบุรีได้รบกันเพื่อแย่งชิงพระทันตธาตุ แต่ท้าวโคศรีหาราชให้นางเหมมาลาและเจ้าทณภูมิรณานำพระทันตธาตุหนีออกจากเมืองไปทั้งสองนำพระทันตธาตุไปฝังไว้ที่หาดทรายแก้ว ต่อมาพระมหาเถรพรหมเทพได้มานมัสการ พระทันตธาตุที่ฝังไว้ ณ หาดทรายแก้ว และพระมหาเถรพรหมเทพก็ได้ทำนายว่า ในอนาคตข้างหน้าหาดทรายแก้วแห่งนี้ จะมีพญาคชหนึ่งชื่อพญาศรีธรรมโศกราช มาตั้งบ้านเมือง ณ ที่แห่งนี้เป็นเมืองใหญ่ชื่อเมืองนครศรีธรรมราช แล้วพญาศรีธรรมโศกราชก็จะก่อพระเจดีย์องค์ใหญ่เป็นพระบรมธาตุสูง 37 วา ตามพุทธทำนายนี้ แล้วพระมหาเถร พรหมเทพก็กลับไป

3.7 ตำนานพระพุทธรูปลิงค์ สาระตเถที่เกี่ยวกับตำนานพระพุทธรูปลิงค์ได้มีการบันทึกแทรกไว้ในส่วนของสาระตเถที่กล่าวถึงตำนานการสร้างเมืองนครศรีธรรมราช ดังว่า “จึงรู้ข่าวว่าพระลูกลิงค์เสด็จออกแต่เมืองลังกา ก็ล่องน้ำทะเลมา แล้วมีผีเสื้อผิพรายเงือกงูฉลามพิมทองตามหลังรัศมีพระพุทธรูปลิงค์ ๆ ลอยมาเถิงเรียกชื่อเกาะป็นังแล้ว ก็ขึ้นมาเห็นเกาะแก้ว” [12] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสาระตเถเกี่ยวกับตำนานพระพุทธรูปลิงค์ กล่าวว่า เมื่อพญาศรีธรรมโศกราชได้สร้างเมืองนครศรีธรรมราช ณ หาดทรายแก้วแล้วก็จะทำอิฐเพื่อสร้างพระบรมธาตุ จึงได้ทราบข่าวว่าพระพุทธรูปลิงค์เสด็จออกมาจากเมืองลังกาทวีป แล้วก็ล่องน้ำทะเลมาและมีผีเสื้อ ผิพราย เงือก งู ฉลาม พิมทอง ตามหลังรัศมี พระพุทธรูปลิงค์มาด้วย พระพุทธรูปลิงค์ก็ลอยมาจนถึงเกาะป็นัง แล้วก็เสด็จขึ้นมาที่หาดทรายแก้วหรือเมืองนครศรีธรรมราช

4. สาระตเถด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช พบสาระตเถย่อยด้านขนบธรรมเนียมและความเชื่อ 12 สาระตเถ จำแนกเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี 7 ประเภท ได้แก่ การบวช พิธีกรรมก่อนออกรบ ประเพณีรดน้ำดำหัว การจัดการสรีระศพของเจ้าเมือง พิธีพทุบาทิเชก การสมโภชพระเจดีย์ พระพุทธรูป และสิ่งปลูกสร้างภายในวัด ส่วนความเชื่อมี 5 ประเภท ได้แก่ การตั้งสัจอธิฐาน อาณิสสของการจัดการศพ ความเชื่อเกี่ยวกับงู ความเชื่อเกี่ยวกับพระอินทร์และพระวิษณุกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับหุ่นยนต์ ซึ่งจะยกตัวอย่าง ดังนี้

4.1 ประเพณีรดน้ำดำหัว ประเพณีจะจัดขึ้นในวันขึ้นปีใหม่ของไทยหรือวันสงกรานต์ ซึ่งเป็นประเพณีที่แสดงออกถึงความเคารพต่อผู้อาวุโสที่เคารพนับถือ อาทิ บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ รวมถึงผู้มีอำนาจต่าง ๆ ทั้งนี้ พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึง ผู้ปกครองหัวเมืองได้เข้ามารดน้ำดำหัวศรีมหาราชาเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชในขณะนั้น ดังว่า “จึงหัวเมืองทั้งหลาย แต่ด้อมาจึงจำนำบาเรอศรีมหาราชา ครั้งถึงปีใหม่หัวเมืองทั้งหลายเข้ามาดักน้ำอาบศรีมหาราชา ครั้นมีพระราชโองการไซ้ หัวเมืองทั้งหลายก็เข้ามาถวายบังคมตามธรรมเนียมมิได้ขาด” [2] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสาระตเถเกี่ยวกับประเพณีรดน้ำดำหัว กล่าวว่า เมื่อขึ้นปีใหม่ไทยผู้ปกครองหัวเมืองทั้งหลายได้เข้ามาดักน้ำอาบศรีมหาราชา ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราชอยู่ในขณะนั้น และศรีมหาราชาก็ได้มีพระราชโองการให้หัวเมืองต่าง ๆ ได้เข้ามาแสดงความจงรักภักดีตามธรรมเนียมประเพณีเสมอมาแสดงให้เห็นว่า การที่เจ้าเมืองทั้งหลายเข้ามาดักน้ำอาบศรีมหาราชาในวันปีใหม่หรือวันสงกรานต์ของไทยเมืองเหล่านั้นอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองนครศรีธรรมราช

4.2 อานิสงส์ของการจัดการศพ ความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการจัดการศพเป็นความเชื่อที่มีพื้นฐาน มาจากพุทธศาสนาว่าหากได้เมตตาสงเคราะห์ตามปณิธานของบุคคลอื่นจะได้รับอานิสงส์ที่แตกต่าง กันไปตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้เผาศพกับศพ ดังว่า “ถ้าบุคคลผู้ใด เผาผีลูกต่าน้ำเชื้อและพีได้อานิสงส์ 3 กัลป์ และถ้าผู้ใดเผาผี พ่อแม่ปู่ย่าและครูอาจารย์ ก็ได้อานิสงส์ 7000 และถ้าบุคคลผู้ใดมีจิตเลื่อมใสศรัทธา เจตนา ในกองกุศลเห็นบุคคลตายไม่มีญาติและมีจิตคิดเห็นกรุณาปลงศพยกผีทำดีประดุจดั่งพ่อแม่ และพระเจ้าเทศนาว่า ได้ผลานิสงส์ 4 กัลป์” [1] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องอานิสงส์ของการจัดการศพ กล่าวหาว่า ถ้าผู้ใดได้เผาศพ ลูก ตาน้ำเชื้อและพีของตนจะได้อานิสงส์ 3 กัลป์ ถ้าผู้ใดได้เผาศพพ่อแม่ปู่ย่า และครูอาจารย์ ของตนจะได้อานิสงส์ 7000 ถ้าผู้ใดเห็นศพไม่มีญาติ แล้วมีจิตเมตตาจัดการศพและเผาศพให้ได้ดีเหมือนกับ พ่อแม่ของตนจะได้ผลานิสงส์ 4 กัลป์

5. สารัตถะด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ สารัตถะด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติในพงศาวดาร เมืองนครศรีธรรมราช มีสารัตถะย่อย 5 สารัตถะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของสมเด็จพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของโคะเขศิริเศรษฐี ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเกี่ยวกับวัตถุภัทหลวง ความสัมพันธ์ ทางเครือญาติของพระพนมวัง และความสัมพันธ์ทางเครือญาติของนางเสเดียงทอง ดังเช่น “เมืองละอองใสให้นายเชียงแสนอยู่ไชยครามให้นายมงคลอยู่สองนี้หลานนางเสเดียงทอง นางคำเพชร 1 นางแก้ว 1 นางอ่อน 1 สามนี้หลานนางเสเดียงทอง...นายแสน 1 นายแก้ว 1 นายศรีไทย 1 นายชาติ 1 นายเทพ 1 นายศรีจัน 1 นายอยู่ 1 นายไสย 1 นายสาม 1 นายชนะ 1 นายวังเมือง 1 นายอิน 1 นายศรี 1 นายโคด 1 นายรัต 1 ทั้งนี้หลานนางเสเดียงทอง...นางกรุงเมืองแม่เจ้าจันทกุมาร นางลาทองแม่เจ้ากู นางพานทองแม่เจ้าอยู่ นางแก้วทอง นางหง นายอยู่ผองน้องนางเสเดียงทอง นางสุก นางคำ นางดำ นางกองทอง นางแก้ว น้านางเสเดียงทอง...นางทอง นางเรือง นางรัตเมือง หลานนางเสเดียงทอง” [12] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเครือญาติของนางเสเดียงทอง กล่าวหาว่า นางเสเดียงทอง มีน้องสาว 2 คน ได้แก่ นางแก้วทอง นางหง และมีน้องชาย 1 คน คือ นายอยู่ผอง นางเสเดียงทองมีน้ำสาว 5 คน ได้แก่ นางสุก นางคำ นางดำ นางกองทอง นางแก้ว นางเสเดียงทองมีหลาน 23 คน ได้แก่ นายเชียงแสน นายมงคล นางคำเพชร นางแก้ว นางอ่อน นายแสน นายแก้ว นายศรีไทย นายชาติ นายเทพ นายศรีจัน นายอยู่ นายไสย นายสาม นายชนะ นายวังเมือง นายอิน นายศรี นายโคด นายรัต นางทอง นางเรือง นางรัตเมือง

6. สารัตถะด้านศึกสงคราม สารัตถะด้านศึกสงครามที่พบในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชมีสารัตถะย่อย 2 สารัตถะ ได้แก่ ศึกอุซงตนะ และศึกตีเมืองทวาย ดังเช่น “จึงมีข่าวเกิดอุซงตนะ จึงพระยาให้ชุดุค่ายบุรพ แต่ล่าน้ำทวายมาออกทางล่าน้ำฝ่ายทักษิณ แล้วจึงพระยากี้เข้าไปบังคม...อยู่มาศึกอุซงตนะมาพระยากี้เอาหัวเมืองทั้งหลายลงเรือหุ้มเรือพายพลประมาณห้าหมื่น พระยากี้ให้ตั้งค่ายฝ่ายอุดรเมือง แลรบกันเจ็ดวันเจ็ดคืนจึงขุนพลจุนจ่าออกหักทัพกลางคืน จึงศึกก็พ่ายลงเรือ แลศึกก็เผาพิหารวัดท่าโพธิ์เสีย แล้วพระยากี้ถึงแก่กรรม” [2] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นสารัตถะเกี่ยวกับศึกอุซงตนะ กล่าวหาว่า เมื่อพระยารามราชทายนน้ำได้เสด็จกลับมาถึงเมืองนครศรีธรรมราชก็ได้ทราบข่าวว่าเกิดศึกอุซงตนะขึ้น พระยารามราชทายนน้ำจึงให้ชุดุทางด่านทิศตะวันออกจากแม่น้ำทวายให้ออกมาทางแม่น้ำทิศใต้แล้วพระยารามราชทายนน้ำก็ได้เข้าไปกราบทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อมาได้เกิดศึกอุซงตนะอีก พระยารามราชทายนน้ำก็ได้เกณฑ์หัวเมืองต่าง ๆ ลงเรือมาประมาณห้าหมื่นคนมาช่วยรบพระยารามราชทายนน้ำก็ได้ตั้งค่ายด้านทิศเหนือของเมืองแล้วต่อสู้กันเจ็ดวันเจ็ดคืน ศึกในครั้งนี้ทำให้พระยารามราชทายนน้ำสิ้นพระชนม์

7. สารัตถะด้านภทภัย สารัตถะด้านภทภัยในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชพบเพียงสารัตถะเดียว คือ ไข้ยมนหรือโรคทำ ดังเช่น “อยู่ยมนพญาศรีธรรมโศกราชก็ถึงแก่กรรม พญาจันทรภานุผู้น้องเป็นพญาแทน แลบอกข่าวไปถึงท้าวอุทอง ๆ ก็ให้เครื่องไทยทานมาช่วยส่งการพระศพพญาศรีธรรมโศกราช แลพญาจันทรภานุ เป็นพญาอยู่ได้ประมาณเจ็ดขวบเกิดไข้ยมนสงทั้งเมืองคนตายวินาศประลัย แลพญาจันทรภานุ พญาพงศสุราช ตรีภักด้วยมหาเถรสังฆาณเทพแล้วพาครอบครัวลงเรือหนีไข้ยมน ไข้กัตามลงเรือพญา ๆ ลูกเมียก็ตายสิ้น พระมหาเถรสังฆาณเทพก็ตาย เมืองนครก็ร้างที่อยู่เป็นป้างโรมอยู่หิงนาน” [12] ข้อความที่กล่าวมานี้เป็น สารัตถะด้านภทภัยเกี่ยวกับโรคไข้ยมนหรือไข้ทำ กล่าวนี้ เมื่อพญาจันทรภานุขึ้นเป็นพญาศรีธรรมโศกราช ได้ประมาณ 7 ปีก็เกิดไข้ยมนผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก แล้วพญาจันทรภานุกับครอบครัวก็ได้หนีไข้ยมน ลงเรือไป แต่ไข้ยมนก็ติดไปบนเรือด้วยทำให้พญาจันทรภานุและครอบครัวเสียชีวิตทั้งหมดเมืองนครศรีธรรมราช ก็กลายเป็นเมืองร้างอยู่ยมน

ทั้งนี้ ดิเรก พรตเสน [16] อธิบายคำว่า “ยมน” ดังนี้ กล่าวคือ “ยมน” หมายถึง พระยมนเป็นเทพเจ้า แห่งความตายในเมืองนรก “ยมน” หมายถึง ร้องขอให้ช่วยเหลือ มีสองลักษณะ ได้แก่ การบนมนุชย์ด้วยกัน และการบนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตามในนรกภูมิพระยมนก็หนีความเดือดร้อนที่จำเป็นต้องร้องขอให้ช่วย ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกับ มนุชย์ภูมิ จะแตกต่างกันก็เพียงแต่ว่าทุกขในโลกมนุชย์มีมาตรฐานให้เปรียบเทียบ เห็นความแตกต่างชัดเจนเกิดความเดือดร้อนต้องร้องขอช่วยกันตั้งแต่ชั้นชั้นประชาชนไปจนถึงชั้นปกครองทุก ตัวตน ส่วนนรกภูมิซึ่งมีแต่ความทุกข์ไม่มีสุขให้เปรียบเทียบ ประชาชนรกร้องททุกข์ทนความเดือดร้อนทรมาน อันสาหัสสาครรจ์เป็นประจำจนเคยชินแล้ว ย่อมไม่มีความเดือดร้อนที่ยิ่งกว่าอันจำเป็นต้องร้องขอให้ช่วย อะไรอีก ความเดือดร้อนในนรกภูมิที่ว่ามีและหนีไม่พ้นเกิดแก่บุคคลเดียว คือ เกิดแก่ตัวพระยมนเองและเกิดความเดือดร้อนขึ้นด้วยเหตุเดียวกันนั้น คือ ด้วยเหตุนายรกรและพลนรกรถูกกาลแห่งกรรมกำหนดให้เกษียณ ไปเกิดจนเกือบหมด โดยไม่มีการบรรจุใหม่ลงไปทำการแทน ดังนั้น ยามใดเมืองนรกเกิดเหตุเช่นนี้ พระยมน จึงได้รับความเดือดร้อนจำเป็นต้องเรียกมนุษย์ลงมาบรรจุ โดยกำหนดตัวคนที่ต้องการเป็นแคว้นเป็นเมืองไป การที่พระยมนเรียกคนให้ลงนรกไปเป็นเจ้าหน้าที่เมืองนรก คือ “ยมน” ซึ่ง ดิเรก พรตเสน [16] อธิบายเพิ่มว่า ทั้งหมด ที่กล่าวมาไม่ใช่เรื่องไร้สาระ แต่เป็นคตินิยมหรือความเชื่อที่อึดอันแน่นแฟ้นของคนไทยโบราณ เฉพาะอย่างยิ่ง ชาวเมืองนครศรีธรรมราช ผู้จดเหตุ “ไข้ที่รากที่” ลงไว้ในตำนานเมืองและตำนานพระบรมธาตุประจำเมือง โดยเรียก “ไข้ทำ” บ้าง “ไข้ยมน” บ้าง และบางแห่งก็เรียก “ไข้ยุบล” ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวมาแล้วก็แสดงให้เห็นว่า ยุบลเพี้ยนมาจากยมน เพี้ยนเพราะการเขียนตามถนัดของผู้จดตำนานแต่ละคน ไม่ใช่เพี้ยนโดยเสียงเรียก ทั้งนี้ ไข้ทำ ไข้ยุบล ไข้ยมน สันนิษฐานว่าคืออหิวาตกโรคในปัจจุบัน

การอภิปรายผล

สารัตถะในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับตัวเขียนของสำนักหอสมุดแห่งชาติมีสารัตถะ 7 ประเภท ประกอบด้วย ประกอบด้วย 1) สารัตถะด้านการเมืองการปกครอง (Politics and Government) 2) สารัตถะด้านการสร้างบ้านเมือง (City Building) 3) สารัตถะด้านศาสนา (Religion) 4) สารัตถะด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อ (Customs, Traditions and Beliefs) 5) สารัตถะด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ (Kinship Relations) 6) สารัตถะด้านศึกสงคราม (Wars) และ 7) สารัตถะด้านภทภัย (Disasters) ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นภาพรวมของสารัตถะในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชทุกเล่มได้ ดังตารางต่อไปนี้

Table 1 Essence in the chronicles of Nakhon Si Thammarat

The Chronicles of Nakhon Si Thammarat					
Type of Content	No.1	No.2	No.3	No.4	No.5
1. Politics and Government	✓	✓	-	✓	✓
1.1 Nominating Process	✓	✓	-	✓	✓
1.2 Tribute Payment	✓	-	-	✓	✓
1.3 Relationship through Marriage	✓	-	-	✓	✓
1.4 Tributes	-	-	-	-	✓
1.5 Law	-	-	-	-	✓
2. City Building	-	-	-	-	✓
2.1 The Establishment of Phetchaburi Kingdom	-	-	-	-	✓
2.2 The Establishment of Nakhon Si Thammarat Kingdom	-	-	-	-	✓
3. Religion	✓	✓	✓	✓	✓
3.1 The Great Buddha-Relic Pagoda of Nakhon Si Thammarat	✓	✓	-	✓	-
3.2 Wat Tha Chang and Wat Sema Thong	✓	-	-	✓	-
3.3 History of Luang Pu Thuat	-	-	✓	-	-
3.4 Wat Phra Rat Cha Pradit Sathan	-	-	✓	-	-
3.5 Wat Kudi Luang	-	-	✓	-	-
3.6 The Legend of the Buddha's Tooth Relic	-	-	-	-	✓
3.7 The Legend of Buddha Sihing	-	-	-	-	✓
4. Customs, Traditions and Beliefs	✓	✓	✓	✓	✓
4.1 Customs and Traditions					
4.1.1 Buddhist Ordination	✓	-	✓	✓	-
4.1.2 Before-Deployment Rituals	-	-	-	✓	-
4.1.3 Water Pouring Ceremony	-	✓	-	-	-
4.1.4 Management of Governor Corpse	-	✓	-	-	✓
4.1.5 Buddhist Coronation Rituals	-	✓	-	-	-
4.1.6 Cerebration Ceremony of Buddhist's Image, Pagoda, and Buildings in the Temple	-	-	✓	-	-
4.1.7 Kuen Benja: Water Pouring Ceremony	-	-	✓	-	-
4.2 Beliefs	✓	-	✓	✓	✓
4.2.1 Buddhist Prayer	✓	-	✓	✓	-
4.2.2 Virtue of Managing Dead Bodies	-	-	-	✓	-
4.2.3 Beliefs about Snakes	-	-	✓	-	-

Table 1 Essence in the chronicles of Nakhon Si Thammarat (Continue)

The Chronicles of Nakhon Si Thammarat					
Type of Content	No.1	No.2	No.3	No.4	No.5
4.2 Beliefs	✓	-	✓	✓	✓
4.2.4 Beliefs about Indra and Vishnu	-	-	-	-	✓
4.2.5 Beliefs about Effigy	-	-	-	-	✓
5. Kinship Relations	✓	-	✓	✓	✓
5.1 King Sri Thamma Sokaraj	✓	-	-	✓	-
5.2 Kotha Kiri Sret Thi	✓	-	-	✓	-
5.3 Relatives of Wat Kudi Luang	-	-	✓	-	-
5.4 Phra Panom Wang	-	-	-	-	✓
5.5 Nang Sa Diang Thong	-	-	-	-	✓
6. Wars	-	✓	-	-	-
6.1 U-Chong Ta Na War	-	✓	-	-	-
6.2 The Tavoy Campaign	-	✓	-	-	-
7. Disasters	-	-	-	-	✓
7.1 Cholera	-	-	-	-	✓

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า สารัตถะด้านการเมืองการปกครองปรากฏในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช 4 เล่ม ได้แก่ เลขที่ 1 เลขที่ 2 เลขที่ 4 และเลขที่ 5 สารัตถะด้านการสร้างบ้านเมืองปรากฏในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เพียงเล่มเดียว คือ เลขที่ 5 สารัตถะด้านศาสนาปรากฏในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชทุกเล่ม สารัตถะด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อปรากฏในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชทุกเล่ม สารัตถะ ด้านความสัมพันธ์ทางเครือญาติปรากฏในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช 4 เล่ม ได้แก่ เลขที่ 1 เลขที่ 3 เลขที่ 4 และเลขที่ 5 สารัตถะด้านภทภัยปรากฏในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชเพียงเล่มเดียว คือ เลขที่ 5

พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชทุกเล่มมีสารัตถะเด่น คือ สารัตถะด้านศาสนา กล่าวคือ พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 1 กับเลขที่ 4 มีสารัตถะด้านศาสนาที่กล่าวถึงวัดท่าช้างและวัดเสมาทอง ซึ่งปรากฏ อยู่ในพงศาวดารทั้งสองเล่มมากที่สุด ต่อมาพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 2 มีสารัตถะด้านศาสนาที่กล่าวถึง พระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชในประเด็นต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เช่น การทำนุบำรุงพระบรมธาตุ การทำบุญสำหรับพระสงฆ์และข้าพระโยมสงฆ์ ต่อมาพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 3 มีสารัตถะด้านศาสนาที่กล่าวถึงประวัติ พระอริยสงฆ์ วัดพระราชประดิษฐฐาน และวัดกุฎีหลวงปรากฏอยู่ในเล่มเป็นจำนวนมาก แม้ว่าในพงศาวดารเลขที่ 3 จะกล่าวถึงพระบรมราชโองการต่าง ๆ ของสมเด็จพระเจ้าอยู่ แต่ก็ไม่สามารถจัดให้อยู่ด้านการเมืองการปกครองได้ เนื่องจากพระบรมราชโองการต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับกิจด้านศาสนาทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ทำให้ พงศาวดารเลขที่ 3 มีความโดดเด่นด้านศาสนา และพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 5 มีสารัตถะด้านศาสนาที่กล่าวถึง ตำนานการ แย่งชิงพระทันตธาตุ พระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชเป็นส่วนมาก อีกทั้งพงศาวดาร เลขที่ 5 นี้มีสารัตถะเด่นที่ปรากฏ เนื้อหาในปริมาณที่ใกล้เคียงกับสารัตถะด้านศาสนาอีก 2 สารัตถะ ได้แก่ สารัตถะด้านการเมืองการปกครอง และสารัตถะด้านการสร้างบ้านเมือง

เมื่อพิจารณาจากผลการวิจัยข้างต้นจะพบว่า สารัตถะด้านศาสนาที่ปรากฏร่วมกันในพงศาวดารทุกเล่ม ยกเว้นเล่มเลขที่ 3 นั่นคือ สารัตถะเกี่ยวกับพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งพงศาวดารเลขที่ 1 และ 4 กล่าวถึง การนำทองคำมาปิดยอดพระบรมธาตุ พงศาวดาร เลขที่ 2 กล่าวถึง การทำบำรุงพระบรมธาตุที่ประกอบด้วยประเด็น ย่อย ๆ อีกหลายประเด็น เช่น พระบรมราชโองการให้ทำนุบำรุงพระบรมธาตุ การทำยอดเจดีย์พระบรมธาตุ พงศาวดาร เลขที่ 5 กล่าวถึง การสร้างพระบรมธาตุและตำนานการสร้างพระบรมธาตุ นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า สารัตถะเกี่ยวกับพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช และสารัตถะด้านการเมืองการปกครองจะมีความเกี่ยวข้องกันอย่างมากร ด้วยเหตุที่ว่า เมื่อเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนใดได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ก็มักจะมีพระราชดำรัสสั่งตามมาด้วยเสมอว่าให้สร้างรักษา ซ่อมแซมบำรุงพระบรมธาตุควบคู่กับการสร้างบ้านเมือง หรือปกครองบ้านเมือง แสดงให้เห็นถึงกุศโลบายทางการเมืองการปกครองที่ปรากฏในพงศาวดารนี้ คือ การใช้ศาสนา เป็นเครื่องมือในการรวบรวมและปกครองราษฎร เพราะการสร้าง รักษา ซ่อมแซมบำรุงพระบรมธาตุต้องใช้กำลังคนจำนวนมาก หากเจ้าเมืองพระองค์ใดสามารถกระทำได้ดีก็ถือว่าได้รวบรวมราษฎรให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกันได้แล้ว จึงสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมของเมืองนครศรีธรรมราชในอดีตว่าการเมืองการปกครองและศาสนาจะต้องดำเนินควบคู่กันไป ไม่สามารถแยกสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกจากกันได้ ศาสนาเป็นศูนย์รวมความเป็นหนึ่งเดียวกันของประชากรทำให้สะดวกและง่ายต่อการปกครอง จากที่กล่าวมานี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของสมบูรณ สุขสำราญ [17] ที่กล่าวว่า การใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมืองทำให้ประชาชนในสมัยโบราณมีทัศนคติว่าสถาบันทางศาสนาและสถาบันทางการเมืองและการปกครอง เป็นสิ่งที่ควบคู่กันและแยกจากกันไม่ออก และยังสอดคล้องกับแนวคิดของฉัตรชัย ศุกระกาญจน์ [18] ที่กล่าวว่า ช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นช่วงเวลาที่ยุคทองศรีธรรมมาไตรราชปกครองรัฐนครศรีธรรมราช โดยมีพระเจ้าศรีธรรมมาไตรราช เป็นปฐมกษัตริย์ราชวงศ์นี้เป็นกำลังสำคัญในการสร้างบ้านเมืองขึ้นใหม่แทนแคว้นเดิม และได้เลือกเอาศาสนาพุทธนิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์เข้ามาเป็นศาสนาประจำแคว้นหรืออาณาจักร และแนวคิดนี้ก็ยังส่งอิทธิพลมาถึงผู้ปกครองในสมัยต่อมาด้วย และพระเจ้าศรีธรรมมาไตรราชก็เป็นผู้สร้างพระบรมธาตุเจดีย์ทรงระฆังคว่ำขึ้น ซึ่งผลงานเหล่านี้ยังดำรงอยู่ และเป็นพื้นฐานให้เกิดวัฒนธรรมแขนงอื่น ๆ อีกด้วย จากที่กล่าวมานี้จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่สนับสนุนให้เห็นว่าเหตุใดจึงพบสารัตถะด้านศาสนาและการเมืองการปกครองมีความเกี่ยวข้องกันเป็นจำนวนมาก เนื่องจากศาสนาและการเมือง การปกครองในอาณาจักรนครศรีธรรมราชเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นคู่กันมาตั้งแต่สมัยโบราณ

นอกจากนี้พบว่าสารัตถะด้านขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อมีสารัตถะย่อยหลายสารัตถะ ซึ่งสารัตถะด้านนี้ปรากฏในพงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราชทุกเล่ม กล่าวคือ พงศาวดารเลขที่ 1 กล่าวถึง การบวชและการตั้ง สัจอธิษฐาน พงศาวดารเลขที่ 2 กล่าวถึง ประเพณีรดน้ำคำหัว การจัดการสรีระศพของเจ้าเมือง และพิธีพุทธาภิเษก พงศาวดารเลขที่ 3 กล่าวถึง การบวช การสมโภชพระเจดีย์ พระพุทธรูป และสิ่งปลูกสร้างภายในวัด การขึ้นเบญจา การตั้งสัจอธิษฐาน และความเชื่อเกี่ยวกับงู พงศาวดารเลขที่ 4 กล่าวถึง การบวช พิธีกรรมก่อนออกรบ การตั้งสัจอธิษฐาน และอานิสงส์ของการจัดการศพ พงศาวดาร เลขที่ 5 กล่าวถึง การจัดการสรีระศพของเจ้าเมือง ความเชื่อเกี่ยวกับ พระอินทร์และพระวิฆณุกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับหุ่นพยนต์ ทั้งนี้จะเห็นว่า สารัตถะด้านนี้ที่ปรากฏในพงศาวดารร่วมกันถึง 3 เล่ม คือ การบวช และการตั้งสัจอธิษฐาน ซึ่งการบวชมักจะปรากฏในพงศาวดารเล่มที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางศาสนา ได้แก่ เลขที่ 1 กับเลขที่ 4

ที่กล่าวถึงการบวชเจ้าโพธิ์กุมารและพระมหาเครื่อง และเลขที่ 3 กล่าวถึงการบวชของสมเด็จพระราชมนูหรือหลวงปู่ทวด ส่วนการตั้ง สัจจอธิษฐานนั้นมักใช้เป็นกุศโลบายในการปกครองบ้านเมือง โดยส่วนมากจะเป็นการตั้งสัจจอธิษฐานของพระมหากษัตริย์ หรือเจ้าเมืองใหญ่ ๆ เช่น เมืองนครศรีธรรมราช เพื่อให้ข้าราชการไพร่และราษฎรเกิดความเกรงกลัวที่จะกระทำความผิดต่อพระบรมราชโองการหรือพระราชดำรัสสั่งต่าง ๆ ซึ่งจะใช้เรื่องราวความเชื่อที่มีพื้นฐานทางพุทธศาสนาเป็นเนื้อหาสาระในการตั้งสัจจอธิษฐาน เช่น หากทำผิด พุจริตคิดไม่ซื่อซื่อให้ตกนรกได้รับความทุกข์ทรมาน ไม่ได้เกิดมาพบพระพุทธรูปศาสนาอีก หากประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งก็ขอให้ได้รับความเจริญรุ่งเรือง มีความสุขในชีวิต เมื่อตายไปก็ขอให้ขึ้นสวรรค์และขอให้ได้เกิดมาพบพระพุทธรูปศาสนาอีก การตั้งสัจจอธิษฐานจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการปกครองราษฎรให้ประพฤติตนตามครรลองของกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอนันต์ อารีย์พงศ์ [5] ที่ผลการวิจัยพบว่า สารัตถะด้านความเชื่อมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องนรกสวรรค์ การทำความดี ความชั่ว อีกทั้งสอดคล้องกับแนวคิดของสมบูรณสุขสำราญ [17] ที่ว่าพุทธศาสนามีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของชาวพุทธในฐานะ ที่เป็นสถาบันสำคัญสถาบันหนึ่งของสังคม มีความสำคัญต่อประเพณีทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับบรรพชาติและยังมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์และการกระทำต่อกันระหว่างสมาชิกในสังคมทำหน้าที่ เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย

References

- [1] The Chronicles of Nakhon Si Thammarat. (n.d.). *The National Library*. White Folding Book Manuscripts. Thai Alphabets. Thai Language. Number 4. (In Thai)
- [2] The Chronicles of Nakhon Si Thammarat. (n.d.). *The National Library*. Black Folding Book Manuscripts. Thai Alphabets. Thai Language. Number 2. (In Thai)
- [3] Nuthong, U. (2008, December, 15). The Main Idea and the Inheritance of Thaksin's Literature. In Ed. (Chairs), *Southern Social Capital Development Project* [Symposium]. Suratthani Rajabhat University. (In Thai)
- [4] Rueangnarong, P. (2016). *Literature and Southern Thai Language*. Sataporn Books. (In Thai)
- [5] Areepong, A. (2012). *A Complete Research Project Maliyadeva: Main Idea and Inheritance*. Office of the Higher Education Commission and The Thailand Research Fund(TRF). (In Thai)
- [6] Kongmueanpetch, K., Jannim, P., and Kaewbamrung. (2012). *A Complete Research Project Traditions and Rituals Literature: Main Idea and Inheritance*. Office of the Higher Education Commission and The Thailand Research Fund(TRF). (In Thai)
- [7] Nuthong, U., Suksai, W., & Somkid, S. (2013). *A Complete Research Project Thai's Southern Folks' Tale Literature: Main Idea and Its Inheritance*. Office of the Higher Education Commission and The Thailand Research Fund(TRF). (In Thai)
- [8] Phlaykumnerd, P. (2021). *A Study of Essence and Usage of Diplomatic Language in Royal Letters in the Reign of King Rama IV*. [Master of Arts Thesis, Silpakorn University]. (In Thai)
- [9] Pachanee, C. (2021). *An Analytical Study of the Form and Content of the Manuscripts Used in Official Communication between Thailand and Cambodia in 1782-1884*. [Doctor of Philosophy Thesis, Silpakorn University]. (In Thai)

- [10] Royal Institute of Thailand. (2013). *Royal Institute Dictionary 2011*. Sirivatana Interprint Public Company (Ltd.). (In Thai)
- [11] The Chronicles of Nakhon Si Thammarat. (n.d.). *The National Library*. White Folding Book Manuscripts. Thai Alphabets. Thai Language. Number 1. (In Thai)
- [12] The Chronicles of Nakhon Si Thammarat. (n.d.). *The National Library*. White Folding Book Manuscripts. Thai Alphabets. Thai Language. Number 5. (In Thai)
- [13] The Chronicles of Nakhon Si Thammarat. (n.d.). *The National Library*. White Folding Book Manuscripts. Thai Alphabets. Thai Language. Number 3. (In Thai)
- [14] Historical, Cultural and Archaeological Documents Publishing Committee. (1967). *The Collection of Barommarachutit Textbooks in Kalpana Ayutthaya Part 1*. The Fine Arts Department. (In Thai)
- [15] Krueraya, T. (2017). Udakukkhepa Sima: Evolution of a Raft to an Ordination Halls in the Pond of Lanna Culture. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment*. 32, 31-50. (In Thai)
- [16] Protsen, D. (n.d). (2024 April 1). Yombon. *Rusamilae Journal Prince of Songkhla University*, n.d. 85-89. <https://kaekae.oas.psu.ac.th/rlej/include/getdoc.php?id=3299&article=1196&mode=pdf>. (In Thai)
- [17] Suksamran, S. (1979). Buddhism and Politics. *Social Journal*. 16(4). 1-15. (In Thai)
- [18] Sukrakan, C. (2009). *The pagoda to world heritage site*. Nakhon Si Thammarat Rajabhat University. (In Thai)